

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
Кафедра історії держави та прав**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор НАВС
полковник поліції

Станіслав ГУСАРЄВ

23.03.2021

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**«АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВА
ТА ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ»**

Статус дисципліни: вибіркова

Рівень вищої освіти: третій (освітньо-науковий)

Ступінь вищої освіти: доктор філософії

Галузь знань: 08 «Право»

Спеціальність: 081 «Право»

Освітня програма: «Право», з підготовки фахівців ступеня вищої освіти доктор філософії за спеціальністю «081»

Форми здобуття вищої освіти: денна, заочна

Мова навчання: українська

Форма підсумкового контролю: екзамен

Розробники:

Олена Шкуратенко – кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри історії держави та права;

Володимир Щербатюк – доктор історичних наук, професор, професор кафедри історії держави та права;

Дмитро Курас – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії держави та права.

Віталій Прус – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри історії держави та права.

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри історії держави та права
протокол від 18.03.2021 року № 6

Завідувач кафедри історії держави та права _____ **Олена ШКУРАТЕНКО**

Схвалено науково-методичною радою НАВС
Протокол № 6 від 22.03.2021

Голова науково-методичної ради _____ **Станіслав ГУСАРСЬВ**
(підпис)

© Шкуратенко О.В., Щербатюк В.М.,
Курас Д.І., Прус В.З., 2021 р.

© Національна академія внутрішніх
справ, 2021 р.

1. Загальні відомості про навчальну дисципліну

Предметом навчального курсу «Актуальні питання українського права та державотворення» є закономірності виникнення, розвитку, зміни різних типів та форм держави та права, а також державно-правових інститутів і суспільно-політичних систем, що функціонували на території сучасної України в їх історичній конкретності та у хронологічній послідовності.

Мета та завдання навчальної дисципліни.

Метою навчальної дисципліни є:

- здобуття аспірантами та ад'юнктами знань з історії становлення та розвитку української державності і права;
- в ході підготовки фахівців ступеня вищої освіти доктор філософії формування у них чітких методологічних та теоретико-концептуальних засад в осмисленні основних тенденцій, закономірностей та особливостей процесу розвитку української держави та права.

Основні завдання навчальної дисципліни:

- сформувати в аспірантів та ад'юнктів знання про розвиток державницьких і правових інститутів в Україні;
- виробити у їх свідомості цілісну картину державно-правового розвитку в українських землях у порівнянні з країнами Західної Європи та світу в цілому;
- сприяти формуванню у світогляді аспірантів та ад'юнктів юридичного фаху державницького мислення, засад патріотизму, любові до своєї власної держави та її історії, національного права;
- усвідомлення розвитку державно-національної правосвідомості та правової культури українського народу, як наслідку його віковичних прагнень і боротьби за незалежність і соціальне визволення.

Пререквізити. Теоретичною базою вивчення дисципліни є попередні навчальні дисципліни: «Історія держави і права України», «Історія держави і права зарубіжних країн», «Теорія держави і права», «Історія політичних та правових учень», «Релігієзнавство».

Постреквізити. «Актуальні проблеми філософії», «Актуальні проблеми педагогіки та психології вищої школи» та інші дисципліни, які будуть використовувати результати навчання даного курсу.

Перелік компетентностей відповідно до освітньої програми:

– *інтегральна компетентність:*

- здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у галузі професійної правничої діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування правових доктрин, принципів і правових інститутів і характеризується комплексністю та невизначеністю умов;

– *загальні компетентності:*

- знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності;
- здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями;
- здатність бути критичним і самокритичним;
- здатність реалізовувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні;
- здатність зберігати та примножувати моральні, наукові, культурні цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку права, його місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій;

спеціальні (фахові, предметні) компетентності:

- Здатність формувати системні теоретичні та емпіричні знання у сфері розвитку державно-правових явищ і процесів, кваліфіковано проводити наукові дослідження в галузі теорії та історії держави і права, здійснювати історико-теоретичне тлумачення правових пам'яток і чинних правових актів, надавати рекомендації щодо вдосконалення чинного законодавства.
- Здатність виявляти, аналізувати, професійно пояснювати та обґрунтовувати причинно-наслідкові зв'язки між правовими явищами, подіями, об'єктами і процесами та досліджувати закономірності їх розвитку й перебігу з використанням інноваційних підходів і технологій.
- Здатність аналізувати, зіставляти та узагальнювати інформацію з огляду на різні наукові погляди, інтерпретувати отримані результати наукової діяльності правової та суміжних з нею галузей знань засобами державної мови, володіти культурою усного та писемного мовлення через розуміння природи наукової мови, а також застосування її у процесі наукової та фахової комунікації в аспекті різножанрової інтерпретації.
- Здатність досліджувати проблеми у правовій сфері на основі наукової методології з дотриманням принципів академічної доброчесності, оцінювати та вирішувати питання педагогічної діяльності з урахуванням стандартів професійної етики та соціальної відповідальності.
- Здатність і готовність до аналізу освітньої політики, вирішення педагогічних проблем у професійній діяльності та підвищення рівня педагогічної культури.
- знання і розуміння ретроспективи формування правових і державних інститутів;
- здатність визначати належні та прийнятні для юридичного аналізу факти;
- здатність аналізувати правові проблеми, формувати та обґрунтовувати правові позиції;
- здатність до критичного та системного аналізу правових явищ і застосування правових знань у професійній діяльності.

Програмні результати навчання.

- проводити збір та інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел;
- формувати власні обґрунтовані судження на основі аналізу відомої проблеми;
- прищеплення навичок самостійного опрацювання навчальної та наукової літератури;
- вироблення навичок творчо мислити, самостійно формувати, викладати та аргументувати думки;
- оволодіння умінням оцінювати недоліки і переваги аргументів, аналізуючи історичну чи правову проблему або явище в ході українського право- та державотворення;
- прищеплення інтересу до роботи з історичними джерелами;
- вироблення активної позиції/діяльності по освоєнню методики викладання.
- формування системних теоретичних та емпіричних знань у сфері розвитку державно-правових явищ і процесів, кваліфіковано проводити наукові дослідження в галузі теорії та історії держави і права, здійснювати історико-теоретичне тлумачення правових пам'яток і чинних правових актів, надавати рекомендації щодо вдосконалення чинного законодавства;
- могли виявляти, аналізувати, професійно пояснювати та обґрунтовувати причинно-наслідкові зв'язки між правовими явищами, подіями, об'єктами і процесами та досліджувати закономірності їх розвитку й перебігу з використанням інноваційних підходів і технологій;
- здійснювати аналіз, зіставлення та узагальнення інформації з огляду на різні наукові погляди, інтерпретувати отримані результати наукової діяльності правової та суміжних з нею галузей знань засобами державної мови, володіти культурою усного та писемного мовлення через розуміння природи наукової мови, а також застосування її у процесі наукової та фахової комунікації в аспекті різножанрової інтерпретації;
- досліджувати проблеми у правовій сфері на основі наукової методології з дотриманням принципів академічної доброчесності, оцінювати та вирішувати питання педагогічної діяльності з урахуванням стандартів професійної етики та соціальної відповідальності;
- бути готовим до аналізу освітньої політики, вирішення педагогічних проблем у професійній діяльності та підвищення рівня педагогічної культури.

Знання, уміння, навички. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми здобувачі ступеня вищої освіти доктор філософії повинні:

знати:

- особливості історичного розвитку державницьких і правових інститутів в Україні;
- цілісну картину державно-правового розвитку в українських землях у порівнянні з країнами Західної Європи та світу в цілому;

- джерела навчального курсу, насамперед законодавчі акти, які приймалися в українській державі різних періодів, історичні джерела в яких міститься інформація про державно-правовий розвиток України різних періодів, вітчизняна та зарубіжна наукова література по історії держави та права України.

вміти:

- розв'язувати комплексні проблеми в галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань;
- самостійно пояснювати найважливіші державно-правові процеси в Україні, аналізувати, критично оцінювати та постійно вдосконалювати своє розуміння цих процесів, відстоювати свою позицію публічно;
- формулювати наукову проблему, робочі гіпотези, мету та завдання досліджуваної проблеми;
- розробляти та управляти науковими проектами;
- здійснювати наукове дослідження історико-правової проблеми, вміти працювати над науковими статтями до фахових видань;
- використовувати наукову та науково-популярну літературу, документальні джерела для пізнання українського право- та державотворення на всіх етапах історичного розвитку України;
- опрацьовувати та критично оцінювати правові джерела;
- обробляти та аналізувати інформації з різних джерел, проводити самостійні дослідження на сучасному рівні, працювати в міжнародному науковому просторі.

2. Структура навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика навчальної дисципліни			
	Денна форма здобуття вищої освіти		заочна форма здобуття вищої освіти	
	д/б	ксф	д/б	ксф
Кількість кредитів ECTS – 6	Рік підготовки			
	1-й	1-й	1-й	1-й
	Семестр			
	1-й	1-й	1-й	1-й
Загальна кількість годин – 180	Лекції			
	20	20	8*	8*
	Семінарські			
	20	20	8	8
	Практичні			
	20	20	6	6
Самостійна робота				
120	120	158	158	

	Вид контролю	
	екзамен	екзамен

* Примітка: вивчається за допомоги дистанційних методів навчання.

3. Тематичний план

(надається з урахуванням форми здобуття вищої освіти, фінансування)

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		го	л	с	п	інд		с.р.	л	с	п	інд
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ I.												
Вступ. Перші державні утворення на теренах України та їхнє право												
Тема 1. Предмет, методи вивчення, завдання, періодизація та історіографія курсу «Актуальні питання українського права та державотворення». Джерела права	18	2	2	2		12	19	2				17
Тема 2. Перші державні утворення на теренах України та їхнє право	18	2	2	2		12	17			2		15
Разом за розділом I	36	4	4	4		24	36	2		2		32
Розділ II.												
Становлення і розвиток українського права та державності у IV–XVIII століттях												
Тема 3. Становлення державності та права у східних слов'ян. Державність і право княжої доби, особливості їх розвитку в Русі та Галицько-Волинській державі	18	2	2	2		12	19		2			17
Тема 4. Українська державність і право за доби Великого князівства Литовського, Польського королівства і Речі Посполитої	18	2	2	2		12	19	2				17
Разом за розділом II	36	4	4	4		24	38	2	2			34

Розділ III.												
Передумови виникнення і розвиток Української гетьманської держави та її державно-правова система (середина XVI – кінець XVIII століть)												
Тема 5. Устрій та право Запорозької Січі	18	2	2	2		12	17		2			15
Тема 6. Державно-правова система Української гетьманської держави (Війська Запорозького) (середина XVII – кінець XVIII ст.)	18	2	2	2		12	17		2			15
Разом за розділом III	36	4	4	4		24	34		4			30
Розділ IV.												
Особливості правового і державного розвитку України кінця XVIII – початку XX століть												
Тема 7. Суспільно-політичний лад і право України в умовах перебування у складі Австрійської, Австро-Угорської та Російської імперій кінця XVIII – початку XX століть	18	2	2	2		12	19	2				17
Разом за розділом IV	18	2	2	2		12	19	2				17
Розділ V.												
Державно-правовий розвиток України XX ст.												
Тема 8. Державність і національне право доби Української революції 1917 – 1921 років	18	2	2	2		12	17		2			15
Тема № 9. Радянська державність і право України (1917 – 1991 рр.)	18	2	2	2		12	17			2		15
Разом за розділом V	36	4	4	4		24	34		2	2		30
Розділ VI.												
Держава і право сучасної України												

Тема № 10. Відродження і розбудова державності та національного права	18	2	2	2		12	19	2		2		15
Разом за розділом VI	18	2	2	2		12	19	2		2		15
Усього годин	180	20	20	20		120	180	8*	8	6		158

* Примітка: вивчається за допомоги дистанційних методів навчання.

4. Плани навчальних занять за видами

Розділ I.

Вступ. Перші державні утворення на теренах України та їхнє право

Тема № 1. Предмет, методи вивчення, завдання, періодизація та історіографія курсу «Актуальні питання українського права та державотворення». Джерела права

План вивчення теми за видами занять:

лекційне заняття – 2 години

1. Вступ. Предмет, методи, історіографія та завдання курсу «Актуальні питання українського права та державотворення». Місце навчального курсу в системі юридичних дисциплін.

2. Періодизація та джерела історії вітчизняної державності та права.

семінарське заняття – 2 години

1. Предмет, методи вивчення, завдання та наукове осягнення курсу «Актуальні питання українського права та державотворення».

2. Етапи розвитку українського права та держави, їх характерні риси.

3. Джерела права, їх характеристика.

Ключові терміни теми:

Предмет курсу, методи вивчення, методика, періодизація, історіографія курсу, право, звичаєве право, держава

практичне заняття – 2 години

1. Визначте періодизацію українського державотворення.

2. Висвітліть протодержавні утворення на теренах сучасної України.

3. Як розвивалось право в українських землях в окремі періоди розвитку української держави. Чи мав місце розвиток права в короткий період української бездержавності з кінця XVIII ст. до 1917 року? Відповідь обґрунтуйте.

4. Розкрийте вплив звичаєвого права на розвиток українського загального та національного права.

Тема № 2. Перші державні утворення на теренах України та їхнє право

План вивчення теми за видами занять:

лекційне заняття – 2 години

1. Родоплемінна консолідація в українських землях як вагомий чинник формування протодержавних об'єднань.
2. Стародавні держави і право на теренах сучасної України.

семінарське заняття – 2 години

1. Державний лад та суспільний устрій Скіфської держави.
2. Політична система античних міст-держав Північного Причорномор'я.
3. Державний і суспільний розвиток Боспорського царства.
4. Зародження протодержавних і державних об'єднань на теренах сучасної України у місцевих автохтонних етносів.
5. Право стародавніх держав на теренах сучасної України.

Ключові терміни теми:

Скіфи, «царські» скіфи, скіфи-орачі, сармати, алани, гуни, готи, Скіфія, Мала Скіфія, Боспорське царство, поліс, міста-держави Північного Причорномор'я, Геродот

практичне заняття – 2 години

1. Висвітліть взаємовплив кочових народів та їх державних утворень на місцеве автохтонне населення на теренах сучасної України.
2. Назвіть міста-держави Північного Причорномор'я та їх політико-економічні і культурні взаємостосунки з місцевими племенами.
3. Поясніть значення терміну «Руська земля» в контексті українського державотворення.

Розділ II.

Становлення і розвиток українського права та державності у IV–XVIII століттях

Тема № 3. Становлення державності та права у східних слов'ян. Державність і право княжої доби, особливості їх розвитку в Русі та Галицько-Волинській державі

План вивчення теми за видами занять:

лекційне заняття – 2 години

1. Дискусійні питання виникнення державності у східних слов'ян. Формування Руської держави.
2. Суспільний та державний лад Руської держави: загальна характеристика.
3. Джерела права та характерні риси права Русі: загальна характеристика. Руська правда

семінарське заняття – 2 години

1. Родоплемінна консолідація в українських землях як вагомий чинник формування протодержавних об'єднань.

2. Формування інститутів влади та становлення права у східних слов'ян.
3. Наукові концепції утворення Руської держави.
4. Держава та право Русі, особливості їх розвитку в Галицько-Волинській державі.

Ключові терміни теми:

Етногенез, родоплемінна консолідація, археологічні культури, племінні союзи, протодержавні утворення, рада старійшин, анти, венеда, склавіни, верв, віче, руси, Русь, Кий, князь, княжіння, норманська теорія, антинорманська теорія, Великий князь, бояри, рада при князі, посадники, волостелі, князівські з'їзди, ярлик, звичаєве право, ордалії, «Руська правда», заклич, гоніння сліду, злочин, кровна помста

практичне заняття – 2 години

1. Назвіть перші державні утворення у східних слов'ян
2. Підготувати таблицю порівняльного аналізу основних концепцій у вітчизняній та закордонній історіографії, дотичної до проблематики утворення Руської держави.
3. Назвіть причини об'єднання Русі з центром у Києві та Новгороді.
4. Розробити схему державного ладу Київської Русі одного періодів її розвитку.
5. Вкажіть на роль звичаєвого і рецептованого права у становленні правової системи Русі.

Тема № 4. Українська державність і право за доби Великого князівства Литовського, Польського королівства і Речі Посполитої

План вивчення теми за видами занять:

лекційне заняття – 2 години

1. Формування Великого князівства Литовського, етапи його проникнення в українські землі.
2. Суспільний та державний лад, судова система і судочинство Великого князівства Литовського. Джерела та основні риси права.
3. Утворення Речі Посполитої та правовий статус українських земель у складі новоствореної держави. Суспільний і державний лад в українських землях у складі Польщі та Речі Посполитої.
4. Джерела права та основні риси права в українських землях у складі Польщі та Речі Посполитої.

семінарське заняття – 2 години

1. Суспільно-політичний лад та право в українських землях у складі Великого Князівства Литовського.
2. Політично-правове становище українських земель у складі Речі Посполитої.
3. Розвиток права в українських землях.

Ключові терміни теми:

Велике князівство литовське, сейм, старець, громадська рада, пани-рада, магдебурзьке право, бургомістр, лавники, Кревська унія, король, сенат, магнати, шляхта, воєвода, каштелян, привілеї, Люблінська унія, Річ Посполита, копні суди, світські суди, магістратський суд, королівський суд, духовні суди

практичне заняття – 2 години

1. Розкрийте особливості утворення Великого князівства Литовського.
2. Розробити схему періодизації процесу еволюції державних утворень на території сучасної України в XIV – XVII ст.
3. Розробити схему державного ладу в українських землях у складі Великого Князівства Литовського.
4. Дайте характеристику редакцій Литовських статутів.
5. Назвіть причини утворення Речі Посполитої та як ця подія вплинула політичне становище населення в українських землях.

Розділ III.

Передумови виникнення і розвиток Української гетьманської держави та її державно-правова система (середина XVI – кінець XVIII століть)

Тема № 5. Устрій та право Запорозької Січі

План вивчення теми за видами занять:

лекційне заняття – 2 години

1. Виникнення козацтва та створення Запорозької Січі.
2. Структура і функції органів влади, судоустрій та судочинство.
3. Право Запорозької Січі.

семінарське заняття – 2 години

1. Теорії походження козацтва, його легалізація як суспільного прошарку.
2. Запорозька Січ: утворення, політико-соціальний і військовий устрій, міждержавні взаємини та правова система.
3. Організація судової влади і судочинство у Запорозькій Січі.

Ключові терміни теми:

Бродники, ухідники, уходництво, козак, Запорозька Січ, Вольності Війська Запорозького Низового, запорозьке козацтво, реєстрове козацтво, міське козацтво, «чайка», хутір, Козацька рада, козацька старшина, кошовий отаман, курінний отаман, козацьке звичаєве право

практичне заняття – 2 години

1. Назвіть відомі вам джерела формування козацтва
2. Розробіть схему державного ладу Запорозької Січі як протодержавного утворення.
3. Охарактеризуйте основні риси козацького звичаєвого права
4. Розробити таблицю для загальної характеристики кримінального права Запорозької Січі.

Тема № 6. Державно-правова система Української гетьманської держави (Війська Запорозького) (середина XVII – кінець XVIII ст.)

План вивчення теми за видами занять:

лекційне заняття – 2 години

1. Український гетьманат у геополітичній структурі Центрально-Східної Європи.
2. Поступове поглинення Російською імперією державної автономії України.
3. Суспільний та державний лад Української гетьманської держави. Конституція Пилипа Орлика.

семінарське заняття – 2 години

1. Утворення української гетьманської держави. Держава і право періоду Визвольної війни середини XVII ст.
2. Суспільно-політичний лад і право козацько-гетьманської держави другої половини XVII – кінця XVIII ст.
3. Поступове обмеження та ліквідація російським царизмом автономних прав України. Гетьмансько-царські угоди XVII – XVIII ст.

Ключові терміни теми:

Полково-сотенний устрій, клейноди, полковник, курінний отаман, військовий писар, військовий суддя, військовий осавул, пушкар, хорунжий, паланка, реєстрові козаки, міські козаки, вишищики, козацьке звичаєве право, холода, «Ординація Війська Запорозького 1638 р.», Зборівський договір, Білоцерківський договір, Березневі статті 1654 р., Жалувана грамота царя Олексія Михайловича Війську Запорізькому на збереження його прав і вольностей, Андрусівське перемир'я, «Вічний мир» 1686 р., Малоросійський приказ, Малоросійські колегії, Чорноморське козацьке військо

практичне заняття – 2 години

1. Розробити схему державного ладу Української Гетьманської держави.
2. Розробити таблицю для загальної характеристики кримінального права Української Гетьманської держави.
3. Перелічіть основні джерела права Гетьманщини.

Розділ IV.

Особливості правового і державного розвитку України кінця XVIII – початку XX століть

Тема № 7. Суспільно-політичний лад і право України в умовах перебування у складі Австрійської, Австро-Угорської та Російської імперій кінця XVIII – початку XX століть

План вивчення теми за видами занять:

лекційне заняття – 2 години

1. Суспільно-політичний лад в українських землях у складі Російської імперії.
2. Органи управління Україною в системі самодержавства Російської імперії (друга пол. XIX – початок XX ст.).
3. Джерела та основні риси права в українських землях у складі Російської імперії (кінець XVIII – початок XX ст.).
4. Суспільно-політичний лад у західноукраїнських землях під Австрійською та Австро-Угорською імперіями. Право та особливості його застосування

семінарське заняття – 2 години

1. Суспільно-політичний розвиток і право в українських землях у складі

Російської імперії (кінець XVIII ст. – 1917 р.).

2. Основні риси права та суспільно-політичний розвиток в західноукраїнських землях у складі Австрійської та Австро-Угорської імперій (1804 – 1918 рр.).

Ключові терміни теми:

«Малоросія», «Юго-западна Россия», «Новороссія», декабристи, «Південне товариство», військові поселення, москвофільство (русофільство), слов'янофільство, народовці, Кирило-Мефодіївське братство, інвентарна реформа, селянська реформа 1861 р., Валуєвський циркуляр 1863 р., судова реформа 1864 р., Емський указ 1876 р., Столипінська реформа, Головна Руська Рада, «Руська трійця», дуалістична держава, Йосиф II, рейхстаг, Рада міністрів, сейм, крайові сейми

практичне заняття – 2 години

1. Підготувати таблицю порівняльного аналізу основних концепцій у вітчизняній та закордонній історіографії, дотичної до проблематики державно-правового становища українських земель у складі Австро-Угорської та Російської імперій.
2. Розробити схему періодизації розвитку національної державно-правової думки у період перебування українських земель у складі Австро-Угорської та Російської імперій.
3. Назвіть антиукраїнські заборонні акти російського уряду та проаналізуйте їх наслідки.
4. Проаналізуйте наслідки реформ Марії Терезії і Йосифа II для українського населення імперії.

Розділ V.

Державно-правовий розвиток України ХХ ст.

Тема № 8. Державність і національне право доби Української революції 1917 – 1921 рр.

План вивчення теми за видами занять:

лекційне заняття – 2 години

1. Формування української національної держави і права за УЦР, Гетьманату та Директорії УНР.
2. Державний лад УСРР/УРСР і оформлення соціалістичного права. Судова система та формування правоохоронних і репресивних органів.

семінарське заняття – 2 години

1. Державотворча діяльність Української Центральної Ради.
2. Політичний устрій і право Української Держави.
3. Директорія УНР в державно-правовому поступі України.
4. Розвиток державності і права в ЗУНР.

Ключові терміни теми:

Українська Центральна Рада (УЦР), Всеукраїнський національний конгрес, Генеральний секретаріат, Універсали УЦР, Всеросійські установчі збори, Брестський мирний договір 1918 р., «Статут про державний устрій права і вільності УНР» від 29 квітня 1918 р., Українська держава, «Грамота до всього

українського народу», «Закон про тимчасовий державний устрій», Директорія УНР, Трудовий конгрес, Варшавський договір, Українська національна рада, Західноукраїнська Народна Республіка (ЗУНР), Державний секретаріат, «Тимчасовий основний закон ЗУНР», Акт злуки УНР та ЗУНР, Перший зимовий похід, Ризький мирний договір, Листопадовий рейд

практичне заняття – 2 години

1. Розробити схему державного ладу Української Народної республіки доби Центральної Ради.
2. Назвіть селянські республіки як явище «множинної суверенності» Української революції 1917–1921 рр.
3. Дати характеристику реформам П. Скоропадського.
4. Розробити таблицю порівняльного аналізу державного ладу Української Народної республіки доби Директорії та Західноукраїнської Народної республіки.
5. Вказати на особливості державно-правового розвитку ЗУНР.

Тема № 9. Радянська державність і право України (1917 – 1991 рр.)

План вивчення теми за видами занять:

лекційне заняття – 2 години

1. Створення Української СРР та її Конституція 1919 р.
2. Правові засади входження України до складу Союзу РСР. Конституція УРСР 1929 р.
3. Ухвалення Конституції УРСР 1937 р. і розширення території УРСР у 30 – 50-х роках ХХ ст.
4. Кодифікація і розвиток права радянської України.
5. Спроби відновлення української державності напередодні та під час Другої світової війни.
6. Конституція УРСР 1978 р.: характеристика основних положень.

семінарське заняття – 2 години

1. Зародження радянської державності та права. Утворення Союзу РСР і зміни в суспільно-політичному житті України.
2. Держава та право Української РСР кінця 1920-х–1930-х років.
3. Держава і право України в роки Другої світової війни.
4. Особливості розвитку держави і права УРСР у повоєнні роки та в період десталінізації.
5. Шістдесятництво. Правозахисний рух в Україні другої половини ХХ ст. І. Дзюба, А. Горська, Л. Костенко, Л. Лук'яненко, Є. Сверстюк, Н. Світлична, В. Стус та ін.
6. Державно-правовий розвиток України в роки «застою», неототалітарного режиму та перебудови (середина 1960-х рр. – 1991 р.).

Ключові терміни теми:

Українська військова організація (УВО), Організація українських націоналістів (ОУН), Мюнхенська угода, Карпатська Україна, радянсько-німецький пакт про ненапад 23 серпня 1939 р., план «Барбаросса», «Рейхскомісаріат Україна»,

«Трансністрія», «дистрикт Галичина», Українська повстанська армія (УПА), Українська Головна Визвольна Рада, Організація об'єднаних націй (ООН), дисиденти, російщення, неосталінізм, Українська Гельсінська спілка, перебудова, Революція на граніті

практичне заняття – 2 години

1. Визначити правові засади входження України до складу СРСР.
2. Розробити схему періодизації державного розвитку УСРР (УРСР).
3. Розробити таблицю порівняльного аналізу державного ладу УРСР за Конституціями 1929, 1937 та 1978 років.
4. Дайте аналіз правовим засадам передачі Кримської області Російською Федерацією УРСР.

Розділ VI.

Держава і право сучасної України

Тема № 10. Відродження і розбудова української державності та національного права

План вивчення теми за видами занять:

лекційне заняття – 2 години

1. Політико-правові передумови проголошення незалежності України в 1991 р. та юридичне оформлення державного статусу.
2. Конституційний процес та Основний Закон України 1996 р. Конституційні зміни 2004 – 2016 рр.
3. Формування органів публічної влади і національної правової системи.
4. Зовнішня політика України: принципи, зміст, геополітичні виклики.

семінарське заняття – 2 години

1. Процес відродження української незалежної держави (1990 – 1991 рр.).
2. Основні етапи і напрями розбудови державності в період незалежності України.
3. Творення українського національного права.

Ключові терміни теми:

Перебудова, плюралізм, лібералізація, Декларація про державний суверенітет України, економічна самостійність, Акт проголошення незалежності України, референдум, суверенітет, новітній конституційний процес в Україні, Конституція України 1996 р., соборність, політична система, парламентська республіка, президентсько-парламентська форма правління, Помаранчева революція, національні інтереси, глобалізація, Революція Гідності, політична криза, сепаратизм, анексія АРК, тероризм, антитерористична операція (АТО), військовий конфлікт, гібридна війна, політикум, олігарх, Мінська угода 2015 р., децентралізація влади

практичне заняття – 2 години

1. Розкрийте роль Всеукраїнського референдуму 1 грудня 1991 р. у правовому оформленні суверенної держави України.

2. Підготувати таблицю порівняльного аналізу основних концепцій у вітчизняній та закордонній історіографії, дотичної до проблеми становлення незалежної української держави.
3. Розробити схему періодизації процесу становлення незалежної української держави.
4. Які основні проблеми проведення судової реформи в Україні на сучасному етапі?

5. Завдання самостійної роботи

Теми рефератів:

Розділ І.

Вступ. Перші державні утворення на теренах України та їхнє право

Тема 1. Предмет, методи вивчення, завдання, періодизація та історіографія курсу «Актуальні питання українського права та державотворення».

Джерела права

Підготувати реферати:

1. Значення курсу у формуванні історико-правового і державницького світогляду фахівців-юристів.
2. Джерела права у вітчизняній науці.

Тема № 2. Перші державні утворення на теренах України та їхнє право

Підготувати реферати:

1. Види злочинів та система покарання у містах-державах Північного Причорномор'я.
2. Право власності у Боспорському царстві.

Розділ ІІ.

Становлення і розвиток українського права та державності у ІV–XVIII століттях

Тема 3. Становлення державності та права у східних слов'ян. Державність і право княжої доби, особливості їх розвитку в Русі та Галицько-Волинській державі

Підготувати реферати:

1. Антський союз.
2. Структура, зміст та історичне значення Руської Правди.
3. Джерела руського права.
4. Роль боярства у політичному житті Галицько-Волинської держави.
5. Участь жіноцтва в міжнародно-правовій діяльності України-Руси: княгиня Ольга, Рогнеда, Інгігерда (Ірина), Анна Ярославна та ін.

Тема № 4. Українська державність і право за доби Великого князівства Литовського, Польського королівства і Речі Посполитої.

Підготувати реферати:

1. Політика Золотої Орди в українських землях.
2. Литовський статут як один з основних збірників права в Україні з XVI ст. до 40-х років XIX ст.
3. Впровадження Магдебурського права в Україні.

Розділ III.

Передумови виникнення і розвиток Української гетьманської держави та її державно-правова система (середина XVI – кінець XVIII століть)

Тема № 5. Устрій та право Запорозької Січі

Підготувати реферати:

1. Виникнення українського козацтва та козацького права.
2. Перші міждержавні взаємини козацтва.
3. Українське козацтво на службі іноземних держав.
4. Правовий статус Запорозької Січі.

Тема № 6. Державно-правова система Української гетьманської держави (Війська Запорозького) (середина XVII – кінець XVIII ст.)

Підготувати реферати:

1. Джерела та характерні риси права Гетьманської держави.
2. Курс Івана Мазепи на відновлення козацької держави Війська Запорозького.
3. «Пакти і Конституція прав і вольностей війська Запорозького» 1710 р. (Конституція П. Орлика).
4. Юридичне оформлення входження Гетьманської України до складу Московського царства.

Розділ IV.

Особливості правового і державного розвитку України кінця XVIII – початку XX століть

Тема № 7. Суспільно-політичний лад і право України в умовах перебування у складі Австрійської, Австро-Угорської та Російської імперій кінця XVIII – початку XX століть

Підготувати реферати:

1. Систематизація українського права в першій половині XIX ст.
2. Вплив буржуазних реформи 1860 – 1870-х років в Росії на суспільний і державний лад України.
3. Система самодержавних органів управління Україною.
4. Політика Габсбургів в західноукраїнських землях.

Розділ V. Державно-правовий розвиток України ХХ ст.

Тема № 8. Державність і національне право доби Української революції 1917 – 1921 рр.

Підготувати реферати:

1. Конституція УНР від 29 квітня 1918 р.: структура, зміст та історичне значення.
2. Падіння Гетьманської держави.
3. Трудовий конгрес України як вищий тимчасовий законодавчий орган УНР у період Директорії.

Тема № 9. Радянська державність і право України (1917 – 1991 рр.)

Підготувати реферати:

1. Утворення СРСР та зміни у суспільно-політичному житті України.
2. Конституція УРСР 1937 р.: історичні передумови, розробка і прийняття.
3. Проголошення Карпатської України. Боротьба за існування.
4. Спроби відновлення української державності в 1941 р.
5. Україна і перебудовчі процеси в СРСР (квітень 1985 – серпень 1991 р.).

Розділ VI. Держава і право сучасної України

Тема № 10. Відродження і розбудова державності та національного права

Підготувати реферати:

1. Біловезька угода 8 грудня 1991 р.: передумови та значення.
2. Конституційний процес незалежної України.
3. Шлях до Євроінтеграційного вибору українського суспільства.
4. Політична система незалежної України та її вплив на розвиток національного права.
5. Міжнародний політикум ХХІ ст. і Україна.
6. Українське суспільство в сучасних умовах утвердження держави та захисту демократії й верховенства права. Роль жіноцтва.
7. Україна в системі сучасного міжнародного права.

Орієнтовний перелік питань для тестового контролю самостійної роботи:

Тема 1. Предмет, методи вивчення, завдання, періодизація та історіографія курсу «Актуальні питання українського права та державотворення».

Джерела права

Навчальні питання:

1. Що є предметом і завданням АПУПД як навчальної дисципліни?

2. Які ви знаєте методи дослідження АПУПД?
3. Назвіть та обґрунтуйте періодизацію розвитку українського державотворення.
4. Назвіть та проаналізуйте найвідоміші праці істориків українського права.

Тема 2. Перші державні утворення на теренах України та їхнє право

1. Висвітлити причини давньогрецької колонізації Північного Причорномор'я.
2. Які галузі права отримали найбільший розвиток в грецьких містах-державах Північного Причорномор'я?
3. Пояснити причини занепаду державності та зникнення боспорського царства.
4. Пояснити передумови формування протодержавних і державних об'єднань на теренах сучасної України.

Тема 3. Становлення державності та права у східних слов'ян. Державність і право княжої доби, особливості їх розвитку в Русі та Галицько-Волинській державі

Навчальні питання:

1. З якого часу науковими методами можна відслідкувати безперервність родоплемінної консолідації праукраїнців?
2. Розкрийте зміст поняття «військова демократія».
3. Що являє собою двірцево-вотчинна система управління?
4. Які джерела та основні риси права Галицько-Волинської держави?
5. Яка роль Ярослава Мудрого, Романа Мстиславовича та Данила Галицького в державотворчому процесі в українських землях княжої доби?

Тема 4. Українська державність і право за доби Великого князівства Литовського, Польського королівства і Речі Посполитої

Навчальні питання:

1. Назвіть причини розширення земель Литовського князівства.
2. Проаналізуйте адміністративно-територіальний поділ Великого князівства Литовського.
3. Як «Генрікові артикули»? вплинули на еволюцію державного ладу Речі Посполитої Польської?
4. Перелічіть і охарактеризуйте основні суспільні стани Польщі.

Тема 5. Устрій та право Запорозької Січі

Навчальні питання:

1. Назвіть причини виникнення Запорозької Січі.
2. Перелічіть основні ланки судової системи Запорозької Січі.
3. З якою метою створювалося реєстрове козацтво та які функції виконувало?
4. Охарактеризувати Ординацію Війська Запорозького (1638 р.) та її наслідки.
5. З'ясуйте місце українського козацтва у міжнародних стосунках.

Тема 6. Державно-правова система Української гетьманської держави (Війська Запорозького) (середина XVII – кінець XVIII ст.)

Навчальні питання:

1. Які обставити та історичні процеси обумовили виникнення Української Гетьманської держави?
2. Які зміни стались у середовищі суспільних верств Української Гетьманської держави у другій половині XVII ст.?
3. Які органи для управління Україною та поступової ліквідації її автономії створив царат у XVIII ст.?
4. Кому належало право власності на землю в Українській гетьманській державі.
5. Проаналізуйте державотворчу діяльність І. Мазепи, її досягнення і прорахунки.

Тема 7. Суспільно-політичний лад і право України в умовах перебування у складі Австрійської, Австро-Угорської та Російської імперій кінця XVIII – початку XX століть

Навчальні питання:

1. Які зміни в адміністративному устрої Галичини відбулися за умов австрійського панування?
2. Коли і яким чином було ліквідовано кріпосне право в Галичині і Буковині?
3. Проаналізуйте діяльність Галицького і Буковинського сеймів.
4. Розкрийте значення реформ Олександра II.
5. Порівняйте антиукраїнські заборонні акти російського уряду – Валуєвський циркуляр та Емський указ.
6. Назіть причини реформ, що їх впроваджували Марія Терезія і Йосиф II.

Тема 8. Державність і національне право доби Української революції 1917 – 1921 років

Навчальні питання:

1. Розкрити зміст внутрішньої та зовнішньої політики УНР часів УЦР.
2. Дати характеристику внутрішньої політики П. Скоропадського.
3. Охарактеризувати судову систему та право Української держави.
4. Визначити державно-правові інститути в період правління Директорії УНР.
5. Охарактеризувати процес формування ланок державного механізму ЗУНР.

Тема № 9. Радянська державність і право України (1917 – 1991 рр.)

Навчальні питання:

1. Якими заходами було поширено радянську владу в Україну?
2. Обґрунтуйте або спростуйте актуальність входження України до складу СРСР.
3. Охарактеризуйте основні державно-правові зміни в УРСР у повоєнний період.
4. Вкажіть на основні риси першої та другої кодифікації законодавства радянської України.
5. Вкажіть на особливості Конституції УСРР 1929 р., Конституції УРСР 1937 р. та Конституції УРСР 1978 р.
6. Економічно чи політично обґрунтованою була передача Російською Федерацією Кримської області УРСР? Охарактеризуйте співвідношення економічних та політичних чинників цієї події.

Тема № 10. Відродження і розбудова державності та національного права

Навчальні питання:

1. Розкрийте роль Акту про державний суверенітет України у процесі виборювання державної незалежності.
2. Охарактеризуйте зовнішньополітичні вектори незалежної України та зовнішньополітичний вибір українського суспільства.
3. Які основні проблеми в проведенні реформ щодо реалізації верховенства права в сучасному українському суспільстві?

6. Індивідуальні завдання (питання для самоконтролю)

Перелік питань для самоконтролю з дисципліни «Актуальні питання українського права та державотворення» розміщені на сайті кафедри історії держави та права –<http://www.naiu.kiev.ua/zagalnoakademichni-kafedri/kafedra-istoriyi-derzhavi-ta-prava/kopiya-navchalno-metodichna-robota/navchalno-metodichni-materiali-dlya-distancijnogo-navchannya.html>

8. Методи навчання

Для найкращого засвоєння навчальної дисципліни «Актуальні питання українського права та державності» рекомендується використовувати такі методи навчання:

- частково-пошуковий,
- пояснювально-ілюстративний,
- аналіз конкретних ситуацій,
- метод вправ,
- демонстрація,
- ілюстрація,
- логічні методи навчання.

Під час проведення навчальних занять з курсу «Актуальні питання українського права та державності» необхідно використовувати такі форми і методи контролю:

- усне опитування: індивідуальне, фронтальне, групове;
- письмовий контроль: виконання текстових завдань, написання рефератів, доповідей тощо;
- тестовий контроль.

9. Форми та методи контролю, критерії оцінювання результатів навчання

Контроль успішності здобувачів вищої освіти з навчальної дисципліни поділяється на поточний і підсумковий контроль.

Поточний контроль успішності студентів – це систематична перевірка знань здобувачів, яка проводиться викладачем на поточних заняттях відповідно до розкладу та відповідно до силябусу. Поточний контроль здійснюється на кожному семінарському занятті відповідно до конкретних цілей теми з метою перевірити ступінь та якість засвоєння матеріалу, що вивчається. В процесі поточного контролю оцінюється самостійна робота студента щодо повноти виконання завдань, рівня засвоєння навчальних матеріалів, оволодіння практичними навичками аналітичної, дослідницької роботи та ін. поточний контроль може здійснюватися у таких формах: усний контроль, письмовий контроль, тестовий контроль.

Підсумковий контроль – контроль навчальних досягнень студентів з метою оцінки якості освоєння ними програми навчальної дисципліни, який здійснюється у формі екзамену. Мета підсумкового контролю – виявити ступінь засвоєння навчальної дисципліни в цілому, розуміння навчального матеріалу, взаємозв'язок змісту навчального матеріалу, логіку його засвоєння тощо. Підсумковий контроль може проводитися в усній або письмовій формі, а також шляхом тестування.

<i>Критерії оцінювання</i>	<i>Оцінка за шкалою ECTS</i>	<i>Оцінка за національною шкалою</i>
Студент виявляє особисті творчі здібності, вміє самостійно здобувати знання, без допомоги викладача знаходить та опрацьовує необхідну інформацію, вміє використовувати набуті знання і вміння для прийняття рішень у нестандартних ситуаціях, переконливо аргументує відповіді, самостійно розкриває власні обдарування й нахили.	«А» (90–100)	Відмінно
Студент вільно володіє вивченим обсягом матеріалу, вміє його застосовувати, вільно розв'язує ситуативні завдання і вправи, самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких незначна.	«В» (85–89)	Добре
Студент вміє зіставляти, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача; в цілому самостійно застосовувати її на практиці; контролювати власну діяльність; виправляти помилки, серед яких є суттєві, добирати аргументи для підтвердження думок.	«С» (75–84)	

Студент відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень; з допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, виправляти помилки, серед яких є значна кількість суттєвих.	«D» (66–74)	Задовільно
Студент володіє навчальним матеріалом на рівні, вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні.	«E» (60–65)	
Студент володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу.	«FX» (35–59)	Незадовільно
Студент володіє матеріалом на рівні елементарного розпізнавання і відтворення окремих фактів, елементів, об'єктів.	«F» (1–34)	

Розподіл балів, що присвоюються здобувачеві

Аудиторна робота (поточне накопичення балів)											Підсумковий контроль	Підсумкова кількість балів
											екзамен	
Мах 60%											Мах 40%	Мах 100%
T.1 5	T.2 5	T.3 5	T.4 5	T.5 5	T.6 5	T.7 5	T.8 56	T.9 5	T.10 5	С.р 10	40	100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
85-89	B	добре	
75-84	C		
66-74	D	задовільно	
60-65	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням

			дисципліни
--	--	--	------------

9. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає дисципліна

При проведенні лекційних та семінарських занять в аудиторному режимі використовуються мультимедійний проектор та комп'ютер для роботи в інтерактивній формі з презентаціями PowerPoint а також для демонстрації навчальних відеороликів. У дистанційному режимі застосовується комп'ютерна техніка та програмне забезпечення Zoom або Google Meeting, електронна пошта. Також для організації роботи в дистанційному режимі використовуються месенджери Viber і Telegram. Разом з цим застосовується платформа Moodle.

10. Перелік питань/завдань для підсумкового контролю з навчальної дисципліни

1. Предмет, методологія та завдання курсу «Актуальні питання українського права та державності».
2. Історіографія українського права та державності.
3. Методи вивчення українського права та державності.
4. Джерела права та їх характеристика.
5. Періодизація державно-правового розвитку України.
6. Взаємовплив прийшлих етносів на місцеве автохтонне населення на теренах сучасної України.
7. Джерела та основні риси права стародавніх держав на території України.
8. Державний і суспільний лад грецьких полісів Північного Причорномор'я.
9. Державний і суспільний лад Скіфії.
10. Державний та суспільний лад Боспорського царства.
11. Вплив етногенезу та родоплемінної консолідації автохтонних етносів на динаміку праукраїнської державності.
12. Археологічні культури в слов'янському етногенезі та державотворенні.
13. Інститути влади та становлення права у східних слов'ян. Виникнення Русі.
14. Наукові концепції утворення Руської держави.
15. Джерела права Русі.
16. Державно-правовий розвиток Русі.
17. Зміни в державно-правових інститутах Русі періоду роздробленості.
18. Судочинство в Русі.
19. Договори Русі з Візантією як джерела права.
20. Особливості розвитку державності і права Галицько-Волинської держави
21. Суспільний та державний лад Галицько-Волинської держави.
22. Джерела та основні риси права Галицько-Волинської держави.
23. Структура, зміст та історичне значення Руської Правди.

24. Система злочинів і види покарань за «Руською Правдою».
25. Державний і суспільний лад Великого князівства Литовського.
26. Джерела права Литовсько-Руської держави.
27. Кревська (1385 р.) і Городельська (1413 р.) унії Литви та Польщі, їх наслідки для українських земель.
28. Характеристика Литовських статутів в редакціях 1529, 1569, 1588 років.
29. Види злочинів та система покарань у Великому князівстві Литовському.
30. Судоустрій Великого князівства Литовського.
31. Магдебурзьке право в землях України.
32. Політико-правове становище українських земель у складі Речі Посполитої
33. Суспільний лад в українських землях у складі Польщі та Речі Посполитої.
34. Джерела права та законодавство України в складі Польщі та Речі Посполитої.
35. Берестейська церковна унія та її наслідки для України.
36. Теорії походження козацтва, його легалізація як суспільного прошарку.
37. Утворення та політико-соціальний і військовий устрій Запорозької Січі.
38. Правова система та міждержавні взаємини Запорозької Січі.
39. Організація судової влади і судочинство у Запорозькій Січі.
40. Особливості звичаєвого права у Запорозькій Січі. Козацьке право в контексті українського правотворення.
41. Утворення Української гетьманської держави. Держава і право періоду Визвольної війни середини XVII ст.
42. Державний та суспільний лад Української гетьманської держави (Війська Запорозького) другої половини XVII – XVIII ст.
43. Гетьманські статті як основа державного права Української гетьманської держави.
44. Московсько-українські договори XVII – XVIII ст. як джерела права Української гетьманської держави.
45. Політика І. Мазепи на відновлення козацької держави Війська Запорозького. Українсько-шведська угода.
46. «Пакти і Конституція прав і вольностей війська Запорозького» 1710 р. (Конституція П. Орлика) та її історичне значення.
47. Суспільно-політичний розвиток українських земель у складі Російської імперії (кінець XVIII ст. – 1917 р.).
48. Право в українських землях у складі Російської імперії (кінець XVIII ст. – 1917 р.).
49. Суспільно-політичний розвиток західноукраїнських земель у складі Австрійської та Австро-Угорської імперій (1804 – 1918 рр.).
50. Основні риси права в західноукраїнських землях у складі Австрійської та Австро-Угорської імперій (1804 – 1918 рр.).
51. Андрусівське перемир'я 1667 р., Вічний мир 1686 р. та Бахчисарайський мирний договір 1681 р.: поділи України.
52. Правобережна Україна у XVIII ст.: поділи Польщі.
53. Обмеження та ліквідація автономних прав України. Перша та Друга Малоросійські колегії (1722 – 1727 рр.; 1764 – 1786 рр.).

54. «Права, за якими судиться малоросійський народ» 1743 р. як джерело національного права.
55. Вплив буржуазних реформи 1860–1870-х років в Росії на суспільний і державний лад України.
56. Селянська реформа 1861 р. в Російській імперії і її особливості в Україні.
57. Судова реформа 1864 р в Російській імперії та її особливості в Україні.
58. Систематизація українського права в першій половині ХІХ ст.
59. Розвиток української державності в добу революції 1917 – 1921 рр.
60. Формування національної правової системи за Української Центральної Ради (УЦР). Універсали УЦР.
61. Брестський мир 1918 р. і його наслідки для України.
62. Конституція УНР від 29 квітня 1918 р.: основний зміст та історичне значення.
63. Законодавча та державотворча діяльність за доби Української Держави гетьмана П. Скоропадського.
64. Українська національна держава та права доби Директорії УНР.
65. «Селянські республіки» як явище «множинної суверенності» Української революції 1917 – 1921 рр.
66. Проголошення Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР). Становлення конституційного права в ЗУНР.
67. Акт злуки УНР та ЗУНР 22 січня 1919 р. та його значення.
68. Перший Всеукраїнський з'їзд рад 1917 р., проголошення УСРР.
69. Загальна характеристика Конституції УСРР 1919 р.
70. Варшавська угода між Польщею та УНР 21 квітня 1920 р.
71. Ризький мирний договір 18 березня 1921 р. та його наслідки для України.
72. Становлення радянської влади в Україні. Правові засади входження України до складу Союзу РСР.
73. Держава та право Української РСР кінця 1920-х–1930-х років.
74. Основні положення Конституції УСРР 1929 р.
75. Адміністративно-територіальна реформа в УСРР 1920–1930-х років. Молдавська АРСР у складі радянської України (1924 – 1940 рр.).
76. Основні положення Конституція УРСР 1937 р.
77. Проголошення державності Карпатської України (1939 р.).
78. Приєднання Західної України, Північної Буковини та частини Бессарабії до УРСР (1939 – 1940 рр.).
79. Радянсько-німецькі договори 1939 р. та їх наслідки для України.
80. Посилення кримінальної відповідальності в умовах Другої світової війни.
81. Розчленування України німецько-фашистськими загарбниками. Характеристика тимчасового окупаційного режиму.
82. Державно-правова платформа Організації Українських Націоналістів. Акт відновлення української державності 30 червня 1941 р., його політико-правове та історичне значення.
83. Участь у заснуванні та членство Української РСР в ООН.
84. Правові та історичні засади передачі Криму до складу УРСР 1954 р.
85. Основні положення Конституції УРСР 1978 р.

86. Процес відродження української незалежної держави (1990–1991 рр.). Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р. та Акт проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 р.
87. Розпад Союзу РСР та створення СНД. Відносини України в рамках СНД.
88. Конституційний процес в незалежній Україні. Конституція 1996 р. та зміни до неї.
89. Євроінтеграційний вибір українського суспільства. Політична та правова реформи в незалежній Україні.
90. Вибори Президента України 2014 р. Реформування системи державного управління, процеси децентралізації.
91. Вибори Президента України 2019 р. та основні тенденції сучасного державно-правового розвитку.
92. Боротьба за збереження та утвердження української державності.
93. Основні напрями реформування правової системи в сучасній Україні.

11. Рекомендовані джерела інформації

Основна

1. Бойко І.Й. Історія правового регулювання цивільних, кримінальних та процесуальних відносин в Україні (ІХ–ХХ ст.): навч. посібник [для студ. ВНЗ] / Бойко І.Й. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2014. – 903 с.
2. Борисова О.В., Климов А.О. Історія української державності. У 2-х т. / О.В. Борисова, А.О. Климов. Т. 1. – К.: Кондор, 2018. – 344 с., Т. 2. – К.: Кондор, 2018. – 464 с.
3. Захарченко П. П. Історія держави та права України : підруч. / П.П. Захарченко. – К. : Атіка, 2005. – 368 с.
4. Гончаренко В. Д. Історія держави і права України. Підручник. – К.: Право, 2019. – 552 с.
5. Дурнов Є.С. Історія держави та права: термінологічний словник / Є.С. Дурнов, Ю.В. Кривицький, Ю.В. Сокур. – Київ: Видавничий дім «Гельветика», 2019. – 192 с.
6. Іванов В. М. Історія держави і права України : навч. посіб. / В. М. Іванов. – К. : Атіка, 2007. – 728 с.
7. Івановська О.П. Звичаєве право в Україні: Навч. посібник / О.П. Івановська. – К., 2002. – 263 с.
8. Історія держави і права України. Курс лекцій. / В. М. Щербатюк (кер. авт. кол.), П. П. Захарченко, О. В. Кузьминець та ін.; за ред. В. М. Щербатюка. – Київ: Видавництво «Фенікс», 2018. – 496 с.
9. Історія держави і права України : підруч. у 2-х т. / В. Д. Гончаренко, А. Й. Рогожин, О. Д. Святоцький та ін. ; за ред. В. Я. Тація та ін. – Т. 1. – К. : Ін Юре, 2003. – 656 с.
10. Історія держави і права України : підруч. у 2-х т. / В. Д. Гончаренко, А. Й. Рогожин, О. Д. Святоцький та ін. ; за ред. : В. Я. Тація та ін. – Т. 2. – К. : Ін Юре, 2003. – 656 с.

11. Історія держави та права України : словник термінів і понять / [В. В. Щукін, Н. В. Сугацька, А. М. Павлюк] ; під ред. М. М. Шитюка. – К. : Кондор, 2011. – 284 с.
12. Історія українського права : навч. посіб. / [І. А. Безклубий, І. С. Гриценко, О. О. Шевченко та ін.] ; за ред. І. А. Безклубого. – К. : Грамота, 2010. – 334 с.
13. Капелюшний В. П. Історія держави і права України : навч. посіб. в схемах, таблицях і визначеннях основних термінів / В. П. Капелюшний, С. В. Кудін. – К. : Олан, 2001. – 224 с.
14. Конституції і конституційні акти України. Історія і сучасність. (До 15-річчя Конституції України і до 20-ї річниці незалежності України) / Упоряд.: І. О. Кресіна, О. В. Батанов ; від. ред. Ю. С. Шемшученко. – 3-є вид. – К. : Юридична думка, 2011. – 328 с.
15. Кузьминець О. Історія держави і права України : навч. посіб. / О. Кузьминець, В. Калиновський. – 2-е вид. допов. – К. : Україна, 2002. – 448 с.
16. Кульчицький В. С. Історія держави і права України : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / В. С. Кульчицький, Б. Й. Тищик. – К. : Ін Юре, 2008. – 624 с.
17. Терлюк І. Я. Історія держави і права України : навч. посіб. / І. Я. Терлюк. – К. : Кондор, 2018. – 772 с.
18. Тетарчук І. В. Історія держави і права України. Для підготовки до іспитів. Навчальний посібник / І. В. Тетарчук. – К.: ЦНЛ, 2019. – 214 с.
19. Трофанчук Г.І. Історія держави та права України : навч. посіб / Г.І. Трофанчук. – К. : Юрінком Інтер, 2019. – 568 с.
20. Ухач В. Історія держави і права України. Навчальний посібник (Конспекти лекцій) / В. Ухач. – Тернопіль, Вектор, 2011. – 378 с.
21. Шигаль Д.А. Історія держави і права України. Посібник для підготовки до іспиту / Д.А. Шигаль – К.: Право, 2018. – 252 с.

Додаткова

1. Беззуб І. Сучасний стан і перспективи української євроінтеграції / І. Беззуб // Громадська думка про правотворення. – 2015. – № 9. – С. 14–22.
2. Бойко І. Правове регулювання відносин у Галичині у складі Польського королівства (1349–1569 рр.) / І. Бойко // Право України. – 2009. – № 5. – С. 169–176.
3. Бондаревський А.В. Волосне управління та становище селян на Україні після реформи 1861 / А.В. Бондаревський. – К., 1961. – 121 с.
4. Буднік С.І., Прус В.З., Шкуратенко О.В. Правові джерела Української гетьманської держави (Війська Запорозького). – К., 2017. – 244 с.
5. Бульвінський А.Г. Дипломатичні зносини України в період гетьманування Івана Виговського (серпень 1657 – серпень 1659 рр.) / А.Г. Бульвінський // Укр. іст. журн. – 2005. – № 1. – С. 125–138.
6. Глущенко М. Види громадських формувань з охорони громадського порядку в Україні (1917 – 1990 рр.) / М. Глущенко // Закон и жизнь. – 2013. – № 2. – С. 12–15.
7. Грозовський І. Козацьке право / І. Грозовський // Право України. – 1997. –

- № 6. – С. 76–80.
8. Грозовський І. Право власності на землю в Запорізькій Січі / І. Грозовський // *Право України*. – 1997. – № 8. – С. 62–65.
  9. Гурбик А. Копні суди на українських землях у XIV–XVI ст. // *Укр. іст. журн.* – 1990. – № 10. – С.110–116.
  10. Гуржій О. Українська козацька держава у другій половині XVII ст.: кордони, населення, право / О. Гуржій. – К., 1996. – 224 с.
  11. Кудлай О. Діяльність народного міністерства внутрішніх справ УНР / О. Кудлай // *Укр. іст. журн.* – 2005. – № 2. – С. 90–104.
  12. Довбня В.А. Допоміжні органи охорони правопорядку на селі в Українській Народній Республіці часів Директорії / В.А. Довбня // *Проблеми регіональної історії в контексті загальноукраїнських подій. Наукові дослідження і документи*. – К.: Синопис, 2009. – 208 с. – С. 87–92.
  13. Документи українського козацтва XVI – першої половини XVII ст.: універсали, листування, угоди, присяги [Текст] / НАН України, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського ; [упоряд.: В. Брехуненко та ін. ; редкол.: Г. Папакін (голов. ред.) та ін.]. - Київ : [б. в.], 2016. – 607 с.
  14. Дорошук Н.О. Деятельность судов общей юрисдикции и внесудебных органов УССР в 1937 – 1938 гг. / Н.О. Дорошук // *Сборник материалов девятой заочной науч.-практ. конференции «актуальные проблемы науки, практики и вероисповедания на современном этапе / 08.02.2012 г.; г. Красноярск (Рос. Фед.)*. – Красноярск, 2012. – С. 107–112.
  15. Дурнов Є.С. Трансформація правосвідомості населення сільських місцевостей Наддніпрянської України у період державотворення 1917–1918 рр. / Є.С. Дурнов // *Митна справа*. – 2012. – № 3, ч. 2, кн. 1. – С. 62–66.
  16. Захарченко П. Право власності на землю в Україні: правове забезпечення та особливості реалізації (сер. XIX – поч. XX ст.) / П. Захарченко. – К., 2010. – 378 с.
  17. Захарченко П.П. Сервітутні відносини на Правобережній Україні (XIX – поч. XX ст.) / П.П. Захарченко // *Малий і середній бізнес (право, держава, економіка): економічно-правовий, науково-практичний журнал*. – 2009. – № 1–2. – С. 56–60.
  18. Єрмолаєв В. Віче в Київській Русі – важлива складова частина державного механізму / В. Єрмолаєв. // *Право України*. – 2003. – № 3. – С. 136–141.
  19. Кобилецький М. Суд і судочинство в містах України за Магдебурзьким правом / М. Кобилецький // *Право України*. – 2008. – № 12. – С. 139–145.
  20. Ковальчук М. Битва двох революцій: Перша війна Української Народної Республіки з Радянською Росією. 1917 – 1918 рр. / М. Ковальчук. – Т. 1. – К.: Видавничий дім «Стилос», 2015. – 608 с.
  21. Кондратюк В.О. Державність України в 1917 – 1920 рр. / В.О. Кондратюк. – Львів, 1992. – 100 с.
  22. Кондратюк С. Органи влади в західній Україні (вересень 1939 – червень 1941 рр.) / С. Кондратюк // *Право України*. – 2003. – № 5. – С. 140–142.

23. Копиленко О., Копиленко Л. Історія держави і права України. 1917–1920 рр. / О. Копиленко, Л. Копиленко. – К., 1997. – 208 с.
24. Котляр М.Ф. Історія суспільного життя Русі. Нариси / М.Ф. Котляр. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2016. – 288 с.
25. Котляр М.Ф. Княжа служба в Київській Русі / М.Ф. Котляр. – К., 2009. – 251 с.
26. Кравчук К. З досвіду державотворення України періоду Директорії / К. Кравчук // Право України. – 2005. – № 2. – С. 114–117.
27. Кресін О.В. «Пакти конституцій законів і вольностей Запорізького війська» 1710 р. / О.В. Кресін // Укр. іст. журн. – 2005. – № 2. – С. 192–204.
28. Магновський І. Адміністративно-територіальний поділ українських земель у період козацького державотворення XVII – XVIII ст. / І. Магновський // Право України. – 2010. – № 4. – С. 343–348.
29. Макаренко О.В. Поняття та склад злочину за джерелами права Гетьманщини / О.В. Макаренко // Право і суспільство. – 2011. – № 1, 3.
30. Мацкевич М. Адміністративно-територіальне управління в Галичині в період 1771–1848рр. / М. Мацкевич // Право України. – 2008. – № 9. – С. 136–144.
31. Мацкевич М. Конституційне законодавство Австро-Угорщини другої половини XIX ст. і правова платформа українського національного руху / М. Мацкевич // Право України. – 2009. – № 8. – С. 161–168.
32. Митрофаненко Ю. Українська отаманщина 1918 – 1919 рр. / Ю. Митрофаненко. – Кіровоград: Імекс ЛТД, 2015. – 238 с.
33. Мищак І. До історії законотворчості Західноукраїнської Народної Республіки / І. Мищак // Право України. – 2008. – № 10. – С. 156–163.
34. Мищак І. Боротьба українців за національні права та інтереси в Австрійському парламенті (др. пол. XIX ст. – 1918 р.) // І. Мищак // Право України. – 2009. – № 3. – С. 161–167.
35. Павленко М.І. Українські військовополонені та інтерновані у таборах Польщі, Чехословаччини та Румунії (ставлення влади і умови перебування: 1918–1924 рр.) / М.І. Павленко. – К., 2000. – 352 с.
36. Павленко С. Загибель Батурина 2 листопада 1708 року / С. Павленко. – 2-ге вид. – К., 2009.
37. Парахонський Б.О. Системна криза міжнародної безпеки: Близько-східно-Чорноморський простір: аналіт. доп. / Б.О. Парахонський, Г.М. Яворська / за заг. ред. К.А. Кононенка. – К.: НІСД, 2016. – 52 с.
38. Петрів Р.В. Східна Галичина у складі Австрійської імперії: (історико-правовий аспект) / Р.В. Петрів. – Івано-Франківськ, 2009. – 84 с.
39. Подковенко Т.О. Про судоустрій та судочинство у період гетьманату Павла Скоропадського / Т.О. Подковенко // Держава і право. – 2008. – № 41. – С. 146–152.
40. Правовий звичай як джерело українського права (IX – XIX ст.) / [І. Б. Усенко, В. Д. Бабкін, І. В. Музика та ін.]; під. ред. І. Б. Усенко. – К.: Наукова думка, 2006. – 280 с.
41. Прус В.З. Європейські правові традиції в контексті розвитку правової системи України-Гетьманщини / В.З. Прус // Митна справа. – 2013. – № 5. – С. 113–

117.

42. Прус В.З. Правові реформи в Російській імперії в II половині XIX ст. / В.З. Прус // Наше право. – № 3. – 2015. – С. 78–84.
43. Прус В.З. Український національний рух опору в роки Другої світової війни / В.З. Прус // Міжнародна наукова конференція «Травень 1945 року у науковому дискурсі, національній свідомості та історичній пам'яті» від 29 квітня 2015.– К.: НУОУ. – С. 185–189.
44. Ричка В.М. «Вся королівська рать» (Влада Київської Русі) / В.М. Ричка. – К., 2009. – 180 с.
45. Ричка В.М. Шлюб і подружнє життя у Київській Русі / В.М. Ричка // Укр. іст. журн. –1992. – № 1. – С. 131–142.
46. Святонька В. Інститут присяжних на території України за Судовими статутами 1864 р. / В. Святонька // Право України. – 2009. – № 8.
47. Сокур Ю. В. Правові основи торговельно-транспортного підприємництва в Україні (на матеріалах чумацького промислу XVII – XIX ст.) / Ю. В. Сокур. – К. : Фейвор, 2009. – 202 с.
48. Стерчо П. Карпато-Українська держава / П. Стерчо. – Львів, 1994. – 228 с.
49. Терлюк І.Я. Окупаційний режим в Україні 1941–1944 рр. і проблеми творення української національної державності: історія держави і права / ІєЯ. Терлюк. – Львів, 2009. – 128 с.
50. Тищик Б.Й., Вівчаренко Б.А. Суспільно-політичний лад і право України у складі Речі Посполитої та Литовської держави / Б.Й. Тищик, Б.А. Вівчаренко. – Львів, 1996. – 36 с.
51. Тищик Б., Бедрій М. Копне судочинство в Україні та особливості його здійснення (XIV – XVIII ст.) / Б. Тищик, М. Бедрій // Право України. – 2010. – № 1. – С. 68–75.
52. Ткаченко В. Росія: ідентичність агресора: монографія / Василь Ткаченко. – К.: ВЦ «Академія», 2016. – 256 с.
53. Шкуратенко О.В. Конституційний процес та зовнішньополітична сфера УСРР наприкінці Другої світової війни / О.В. Шкуратенко // Матеріали круглого столу «Конституція України: шляхи вдосконалення» 2.06. 2015. – К. – 2015. – С. 77–83.
54. Шкуратенко О.В. Україна у міжнародних відносинах 1917 – 1945 рр. / Шкуратенко О.В. // Міжнародна наукова конференція «Травень 1945 року у науковому дискурсі, національній свідомості та історичній пам'яті» від 29 квітня 2015.– К.: НУОУ. – С. 61–65.
55. Щербатюк В. Козацьке право Запорозької Січі в контексті українського правотворення / Щербатюк В., Сокур Ю., Орищенко Ю. // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. – 2020. – № 1 (114). – С. 53–61. DOI:<https://doi.org/10.33270/01201141.53>.
56. Щербатюк В.М. Органи охорони правопорядку південної Київщини на початку XX століття // Правове забезпечення діяльності міліції/поліції: історія, сучасні проблеми, міжнародний досвід: Зб. наук. праць. – К.: Атіка, 2006. – 136 с. – С. 119–125.

57. Щербатюк В.М. Організаційно-оперативні заходи Державного Центру УНР з підготовки Всеукраїнського повстання 1921 р.: сучасна вітчизняна історіографія / В.М. Щербатюк // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – 2016. – № 1 (11). – С. 162–178.
58. Щербатюк В.М. Зародження протодержавних і державних об'єднань на теренах України / В.М. Щербатюк, Ю.В. Сокур // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – 2017. – № 1 (13). – С. 138–151.
59. Яневський Д.Б. Проект «Україна». Грушевський. Скоропадський. Петлюра: таємна історія української державності / Д.Б. Яневський. – Харків, 2012. – 917 с.

Інформаційні ресурси

1. <http://www.ubuv.gov/> [Національна бібліотека ім. В.І. Вернадського].
2. <http://www.nplu.org/> [Національна парламентська бібліотека].
3. <http://www.gntb.gov.ua/> [Державна науково-технічна бібліотека України (Київ)].
4. <http://www.odnb.odessa.ua/> [Одеська державна наукова бібліотека ім. М. Горького].
5. <http://korolenko.kharkov.com/> [Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка].